

ADANA İLİNDE ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN EN KÖTÜ BİÇİMLERİ İÇİN UYGULANAN TOPLUMSAL İŞBİRLİĞİ PROJESİNİN SONUÇLARINA BAKIŞ

Doç. Dr. Ferdi Tanır

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, ADANA

ÖZET

• **Amaç:** ILO tarafından Türkiye'de en kötü durumdaki çocuk işçiliğinin mevsimlik tarım, küçük ölçekli sanayi ve sokakta çalışan çocuklar olduğu saptanmıştır. Proje, Türkiye'nin Adana ilinde Mayıs 2006 Mayıs 2007 tarihlerinde bu üç kesimde çalışan 360 çocuk ve 75'inin ebeveynine eğitim, sağlık ve sosyal destek verilerek çocukların işten çekilmelerinin veya işe başlamalarının önlenmesi amacıyla uygulanmış ve sonuçlar görüşlerimizle paylaşılmıştır.

• **Materyal ve Metod:** Proje merkezine kayıt edilen çocuklar ve ebeveynlerinin sağlık muayeneleri yapılmış, eğitimler verilmiş ve eğitim için sosyal destekler sağlanmıştır. Yapılan işlemler kayıt edilmiş ve çalışmalar SPSS programında değerlendirilmiştir. Çalışmamız tanımlayıcı, nitelikselidir.

• **Bulgular:** Çocukların yaş ortalaması $10,8 \pm 2,3$ (min:7, maks:15), hane halk sayısı ortalaması $7,7 \pm 2,3$ (min:2, maks:14) idi. 267'sinin(%91,1) çalışma nedeni, ailesinin

ekonomisine katkıda bulunmaktı. 208'sinin (%57,8) herhangi bir hastalığı olduğu saptandı. Sağlık sorunları olanlardan 144'ü (%40) ilaç verilerek, 64'ü (%17,8) yataklı tedavi kurumuna götürülerek tedavileri tamamlanmış ve 345'ine (%95,8) okul malzemeleri verilmiştir. Çocuklara, ailelerine, eğitimcilerine ve işverenlere çeşitli konularda eğitimler yapılmıştır. Sonuçta, 220 çocuk işten çekilmiş, 125 çocuğun işe başlaması engellenmiş, 15'i çalışmaya devam etmiştir.

• **Sonuç:** Türkiye'de çocukların çalışmak zorunda kalmalarının temel nedenleri olan ebeveynlerinin işsizliğini ve ailelerinin gelir düzeyi azlığını ortadan kaldıracak makro ekonomik ve sosyal çalışmalar tamamlanmalıdır. Her sorumlu kişi ve kurum, kendi bölgesindeki çocuk işçiliği için bu kriterleri uygular ise yarınlara sahibi çocuklarımız, daha sağlıklı ve uzun bir yaşam sürecine sahip olacaklardır

• **Anahtar Kelimeler:** Çocuk işçi, çocuk hakları, çocuk sağlığı, sivil toplum kuruluşları, sosyal destek Nobel Med 2009; 5(3): 82-87

AN OVERVIEW OF THE OUTCOMES OF THE SOCIAL COOPERATION PROJECT IMPLEMENTED FOR THE WORST FORMS OF CHILD LABOR IN ADANA PROVINCE OF TURKEY

ABSTRACT

• **Objective:** It was found out by ILO that the worst form of child labor in Turkey is seen in the seasonal agricultural activities, small scale industry and the children working on the street. The Project was implemented for the purpose of ensuring the withdrawal of children from work or preventing them from starting to work by providing the 360 children working in these 3 sectors and 75 parents with training, in addition to health and social support. This paper offers the outcomes of the project along with our opinions.

• **Material and Method:** The children who were registered at the Project Center were subject to a health check, trained and provided with social supports for their educational needs. All tasks conducted under this descriptive and

qualitative study were recorded and the outcomes were evaluated via SPSS program.

• **Results:** The mean age of the children were 10.8±2.3 (min:7, max:15). 267 (91.1%) of the children reported that they worked to contribute to the household economy. It was found that 208 (57.8%) had a disease. Consequently, 220 children stopped working, 125 children decided not to work and 15 children continued to work.

• **Conclusion:** The macro-economic and social measures which can eliminate adult unemployment and low incomes of the households, which constitute the primary reasons of the children find themselves obliged to work in Turkey, should be concluded. If each party acts with such sensitivity for the child labor in their own area, our children, owners of tomorrow, will certainly have a longer and healthier life span.

• **Key Words:** Child labour, children's rights, child health, non-governmental organizations Nobel Med 2009; 5(3): 82-87

GİRİŞ

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) araştırmalarına göre dünyada 5-17 yaş grubunda 218 milyon çalışan çocuk bulunduğu belirtilmiş olup bu çocukların 126 milyonu tehlikeli işlerde çalışmaktadır.¹⁻⁴ Türkiye, 70,5 milyon nüfusuyla, Ortadoğu'nun 1., Avrupa'nın 3. ve Dünyanın 17. sırasındaki ülkesidir. Türkiye nüfusunun yansı 28 yaşından küçüktür ve ortalanca yaş 28,3'tür. 15-64 yaş grubunda bulunan çalışma çağındaki nüfus, toplam nüfusun %66,5'ini oluşturmaktadır. Türkiye nüfusunun %26,4'ü 0-14 yaş grubunda, %7,1'i ise 65 ve daha yukarı yaş grubundadır.⁵

Çocuk istihdamı bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de ivedi çözüm bekleyen, sosyal ve ekonomik açıdan çok önemli bir insan hakları sorunudur. Çocuklar yetişkinlerle aynı riskler altında çalıştıklarında, yetiştirme ve gelişme dönemi içinde olduklarından onlara göre daha çok etkilenmektedirler. Bu etkilenim gelecekte yaşam kaliteleri ve sürelerine olumsuz yansımaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) tarafından uygulanan Nisan 2007 Çocuk İşgücü Anket sonuçlarına göre; Türkiye'de 6-17 yaş 16.264.000 çocuktan 958.000'i (%5,9) çalışmaktadır. 6-14 yaş çalışan çocukların sayısı ise 320.000 dir (%2,6).

Sektör bazında çalışan çocukların %41'i tarımda, %28'i sanayide, %22'si ticarete ve %9'u hizmet sektöründe çalışmaktadır. 6-17 yaş grubu çocukların %78,8'lik okula devam oranı vardır. Çocukların ağırlıklı olarak

%58'inin hane halkı gelirine ve ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla çalıştıkları görülmektedir.⁵

Türkiye'de en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin üç türüne rastlandığı belirlenmiştir. Bunlar; mevsimsel tarım işlerindeki, küçük ve orta boy işletmelerde tehlikeli koşullardaki ve son olarak sokaklardaki çocuk işçiliğidir.⁴⁻⁶

Adana Türkiye'nin dördüncü büyük kenti ve özellikle sanayi açısından hızla gelişen Güneydoğu Anadolu Projesi-GAP bölgesinin giriş kapısı konumundadır.

Nüfus ve ekonomik açıdan Türkiye'nin 5. en büyük ilidir. Adana ili aynı zamanda ülkenin doğusundaki kırsal kesimlerden batıya yönelen iç göçlerde bir durak noktasıdır. İl, genç bir nüfus yapısına sahiptir. Nüfusun %13,5'i 5-9, %13,5'i 10-14 ve %11,7'si de 15-19 yaş grubundadır. 5 ile 14 yaş arasındaki çocukların yalnızca %58'i, 15-19 yaş grubundaki çocukların da yalnızca %32'si okula gitmektedir. Bu ilin diğer bir özelliği, Türkiye için tanımlanan çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin hepsini barındırmasıdır.^{6,7}

Projemiz, bu kesimlerde çalışan 350 çocuk ve bunlardan 75'inin ebeveynine eğitim, sağlık ve sosyal destek verilerek çocukların işten çekilmelerinin veya işe başlamalarının önlenmesi amacıyla uygulanmıştır.⁸⁻¹⁰

Amacımız, bu proje sonuçları üzerinden, Türkiye'deki en kötü durumdaki çocuk işçilerinin özelliklerini ve proje etkinliğini görüşlerimiz ile paylaşmaktır.→

Tablo 1: Çocukların vücut kitle indekslerinin cinsiyetlere göre dağılımı (n=341)

Vücut kitle indeksi	Cinsiyet				Toplam	
	Erkek		Kadın		Sayı	%**
	Sayı	%**	Sayı	%**		
< 20= Zayıf	227	86,6	69	87,3	296	86,8
20,0-25,0=Normal	33	12,6	7	8,9	40	11,7
25,1-29,9= Kilolu	1	0,4	1	1,3	2	0,6
> 30,0= Obez	1	0,4	2	2,5	3	0,9
Toplam*	262	76,8	79	23,2	341	100,0

* Satır %
** Sütun %
 $\chi^2 = 4,7$ $df = 3$ $p = 0,2$

Tablo 2: Proje hizmetlerinden doğrudan yararlananların dağılımı

Hedef il ve yararlanma tipi	Sokakta çalışan			Mevsimlik tarım işçisi			Enformel kent ekonomisi		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
	66	24	90	37	20	57	73	-	73
	35	25	60	25	15	40	25	-	25
	101	49	150	62	35	97	98	-	98

MATERYAL ve METOD

International Labour Organization(ILO)-International Programme Elimination of Child Labour-IPEC'in desteğinde, Türkiye'nin en büyük işveren (TİSK) ve işçi (TÜRK-İŞ) sendikaları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Çukurova Üniversitesi, Adana Mobilyacılar Derneği, Adana Sokak Çocukları Derneği gibi sivil toplum örgütlerinin katılımıyla bu proje gerçekleştirilmiştir.

Çalışan çocukların seçimi, Adana Sokak Çocukları Derneği, Karataş Sosyal Destek Merkezi, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Adana Mobilyacılar Derneği, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü'nün ortak çalışmaları ile yapılmıştır. Basit rasgele yöntemle seçilen 110'u erkek, 50'si kız toplam 160 sokakta çalışan veya çalışma riski olan çocuk ve 28'inin ebeveyni, 63'ü erkek, 37'si kız toplam 100 mevsimlik tarımda çalışan veya çalışma riski olan çocuk ve 25'inin ebeveyni, mobilya sektöründe çalışan veya çalışma riski olan 100 erkek çocuk ile 25'inin ailesi olmak üzere toplam 360 çocuk ve 78 ebeveyni, bilgilendirilerek ve rızaları alınarak proje uygulama merkezimize kaydedilmiştir.

Kayıtlı çocuklara ve ailelerine, öğretmenlerine, stratejik kurum yöneticilerine bilgilendirme, çocuklara ve ailelerine sağlık muayenesi ile ilaç ve sağlık hizmeti sunulmuş, okul malzemeleri, giysileri, kitaplar, vb. sosyal destekler sağlanmış, işyeri ve okul koşullarında da ziyaret edilerek değerlendirmeler yapılmıştır. Hazırlanmış anket ve aydınlatılmış onam formu ile kayıt edilen çocuklar ve ailelerinin tüm bilgileri SPSS programında

değerlendirilerek sunulmuştur. Çalışmamız tanımlayıcı, niteliksel bir çalışmadır.

BULGULAR

Toplumsal Destek Merkezi'ne 273'ü (%75,8) erkek, 87'i (%24,2) kız toplam 160 çocuk kayıt edildi. Çocukların yaş ortalaması 10,8±2,3 (min:7, max:15) idi. Kardeş sayısı ortalaması 5,6±2,1 (min:0, max:12) idi. Bunlardan 90'ının(%25,0) altı, 77'sinin (%19,7) beş ve 43'ünün (%11,9) yedi kardeşi olduğu saptandı. Ev halk sayısı ortalaması 7,7±2,3 (min:2, max:14) idi. Çocuklardan 219'u (%60,8) Adana ilinde doğmasına karşın sadece 59'unun (%16,4) ailesi Adanalı, diğerlerinin göçle gelenlerdendi. Sosyal güvence durumlarının dağılımında; 204'ünün (%56,7) yeşil kartlı, 134'ünün (%37,2) hiçbir güvencesinin olmadığı, 22'sinin (%6,1) sigorta kayıtlı olduğu saptandı.

Çocukların 267'si (%91,1) ailesine ekonomik katkı yapmak için, 9'u(%3,1) meslek sahibi olmak için, 4'ü (%1,4) babası öldüğü için, 4'ü (%1,4) okuyamadığı için, 3'ü (%1,0) okul masrafları için, 3'ü (%1,0) kendi istediği için ve 3'ü (%1,0) boş zamanlarını değerlendirmek için çalıştığını belirtti. Çocukların 84'ü (%28,7) ebeveyn veya kardeşleriyle birlikte aynı yerde çalışmaktaydı. Çocukların günlük çalışma saati ortalaması 8,0±2,5 (min:3, max:15) ortalama 9 saat/gün idi. Çocuklardan 269'u (%91,8) çalıştıkları işle ilgili eğitim almamış, sadece 24'ü (%8,2) eğitim almıştı. Çocuklardan 276'sı (%94,2) işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği önlemleri olmadığını, sadece 17'si (%5,8) çalıştığı işyerinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili önlemlerin alındığını belirtti.

Çalışan çocuklardan (n=293) 33'ü (%11,3) herhangi bir nedenle iş kazası geçirmişti. İşkazaları; 12'sinde (%36,4) el-bacak kesisi, 10'unda(%30,3) trafik kazası-araba çarpması, 7'sinde (%21,2) üzerine malzeme düşmesi, 32'ünde (%9,1) sıcak su-buhar-alev ile yanık ve 1'inde (%3,0) düşme ile kol kırığı şeklinde olmuştu. Çocuklardan %79,9'u çalıştığı işten memnun olmadığını, %12,6'sı bazen memnun olduğunu, bazen olmadığını, %7,5'i ise memnun olduğunu belirtti. Çocukların %30,4'ü birkaç kez iş değiştirdiğini ve bununda çoğunlukla (%61,0) düşük ücret nedeniyle olduğunu belirtti. Kayıtlı çocukların 5'i (%1,4) ara sıra, 2'si (%0,6) devamlı sigara içtiğini, 2'si (%0,6) ara sıra alkol aldığıni belirtti. Çocukların ağırlık ve boy değerlendirmelerinde; ağırlık ortalamaları= 32,9±12,4 (min:17, max:69) kg., median:32,5 kg., boy ortalamaları=1,32±0,3 (min:1,0, max:1,78) metre idi. Beden kitle indekslerinin (BKİ) incelenmesinde (n=341); %86,8'i zayıf (BKİ=<20,0), 40'ının (%11,7) normal (BKİ=20,0-25,0), 2'sinin (%0,6) kilolu (BKİ=25,1-29,9), 3'ünün (%0,9) obez (BKİ=≥30,0) olduğu saptandı. →

BKİ'nin cinslere dağılımında anlamlı fark yoktu (Tablo 1, $p>0,05$). Çocukların 146'sı (%40,6) önceden sağlık sorunu yaşadığını belirtti. Çocukların yapılan sistemik muayenelerinden sonra, 192'sinin (%53,3) herhangi bir sağlık sorunu olduğu, 168'inin (%46,7) sağlam olduğu saptandı. Sağlık sorunu olan çocuklardan 44'ünün (%12,2) iki, 5'inin (%1,4) üç, 3'ünün (%0,8) dört değişik sağlık sorunu bulunduğu belirlendi. Çocuklardaki sağlık sorunlarının dağılımında 174'ünde (%48,3) diş patolojisi, 60'ında (%16,7) görme kusuru, 47'sinde (%13,1) tonsillit, 27'sinde (%7,5) buşon, 20'sinde (%5,6) dermatit, 18'inde (%5,0) gripal enfeksiyon, 14'ünde (%3,9) otitis media ve 14'ünde (%3,9) düz tabanlık saptandı. Sokakta çalışan çocuklar genelde kağıt-çöp toplama, mendil, sakız satma, ayakkabı boyacılığı, seyyar tartı, hamallık işlerinde çalışmaktaydı.

Çalışma ortamları; her tür olumsuz hava koşulu (sıcak-soğuk, güneş ışını, yağmur), toksik maddeler, gürültü, toz, ağır yük kaldırma, kötü beslenme vb. olumsuz ortam özelliklerini taşıyordu. Mobilya sanayinde çalışan çocuklar, zımpara, çivi çakma, taşıma, cilalama, boyama ve diğer hizmet birimlerinde çalışmaktaydı. Çalışma ortamları; toz, gürültü, kimyasallar, trafik, vb. olumsuz ortam özelliklerini taşıyordu. Mevsimlik tarım çalışanları; toz, gürültü, kimyasallar, trafik, vb. olumsuz ortam özelliklerini taşıyordu. Mevsimlik tarım çalışanları; pestisidler, gübre, pamuk tozu, açık alanda güneş ışını, sıcak, yılan, akrep, arı, sinek maruziyeti, ağır yük, uzun süre çalışma vb. olumsuz ortam özelliklerini taşıyordu.

Proje kapsamında sağlanan hizmetler

Sağlık sorunu olduğu saptanan 192 çocuktan 128'inin (%66,7) sadece merkezde bulunan ilaçlardan verilerek tedavileri tamamlanmış, 64'ünün (%33,3) tanı ve tedavilerinin Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi hastanesinde tamamlanması sağlanmıştır. Çocuklara (n=360) verilen eğitimler: çocuk hakları, genel ve kişisel hijyen, ağız-diş sağlığı konularında eğitimler 45 oturumda verildi. Ebeveynlere (n=78) verilen eğitimler: çocuk hakları, yasal düzenlemeler, çalışmanın çocuk büyüme ve gelişimine etkileri konularında eğitimler 12 oturumda verildi. Çocukların devam ettiği okullardaki 39'u sınıf, 6'sı rehber 45 öğretmene verilen eğitimler: çocuk hakları, yasal düzenlemeler, çalışan çocuğa zihinsel ve duygusal gelişim açısından öğretmen yaklaşımı konularında eğitimler 3 oturumda verildi.

Mobilyacılar Odası Yönetim Kurulu, İl üst düzey bürokratları gibi anahtar kurumların personeline ve gönüllülere (n=16) verilen eğitimler: çocuk hakları ve yasal düzenlemeler, çalışmanın çocuk gelişimine etkileri konularında eğitimler 3 oturumda verildi. Eğitimler, standardize, küçük gruplar halinde interaktif eğitim teknikleriyle verildi. Okula devam eden çocuklara

Tablo 3: Projeden yararlanan çocuk işçilerin sektör bazında cinslere dağılımı

Çocukların çalıştığı sektör***	İşten çekilen veya başlaması önlenecek çocuk işçilerin cinsleri				Toplam**	
	Erkek		Kadın		Sayı	%**
	Sayı	%*	Sayı	%*		
Sokakta çalışan çocuklar (n=160)	101	67,3	49	32,7	150	60,7
Mevsimlik tarımda çalışan Çocuklar (n=100)	62	63,9	35	36,1	97	39,3
Toplam*	163	66,0	84	34,0	247	100,0

* : Satır % $\chi^2 = 0,31$ $df = 1$ $p = 0,6$
** : Sütun %
*** : Sadece erkek çocuk işçisi olduğu için mobilya sektöründe çalışan çocuk işçiler değerlendirilmeye alınmamıştır.

Tablo 4: Projeden yararlanan çocuk işçilerin sektör bazında cinslere dağılımı

Çocukların çalıştığı sektör***	İşten çekilen başlanması önlenecek çocuk işçiler		Çalışması önlenecek çocuk işçiler		Toplam**	
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*
	Sokakta çalışan çocuklar	150	93,8	10	6,2	160
Mevsimlik tarımda Çalışan çocuklar	97	97,0	3	3,0	100	27,8
Mobilya sektöründe çalışan çocuklar	98	98,0	2	2,0	100	27,8
Toplam*	345	95,8	15	4,2	360	100,0

* : Satır % $\chi^2 = 3,3$ $df = 2$ $p = 0,2$
** : Sütun %

(n=345); okul forması ve çantası, her tür okul kırtasiyesi (defter, kalem, silgi, cetvel vb.), giysi (pantolon-gömlekravat-mendil-çorap), okul önlüğü ve yakası, öykü ve masal kitapları verildi. Projede sağlanan "Eğitim desteği sonucunda"; 145'i erkek, 37'si kız toplam 182 çocuk işten çekilmiş, 71'i erkek, 29'u kız toplam 100 çocuğun işe başlaması engellenmiştir. Projede sağlanan "Eğitim dışı (sağlık-rehberlik) hizmetler ile"; 31'i erkek, 7'si kız toplam 38 çocuk işten çekilmiş, 14'ü erkek 11'i kız toplam 25 çocuğun işe başlaması engellenmiştir.

Genel toplamda, 360 kayıtlı çocuktan, 220'si işten çekilmiş, 125 çocuğun işe başlanması engellenmiş 15'i ise değişik nedenlerle çalışmaya devam etmiştir (Tablo 2). Sokakta çalışan çocuklardan kayıtlı 160 çocuktan 101 erkek (%67,3) ve 49 (%32,7) kız 150'si (%93,75), mevsimlik tarımda çalışan 100 kayıtlı çocuktan, 62'si (%63,9) erkek, 35'i kız (%36,1) 97'si (%97,0) işten çekilmiş veya başlaması engellenmiştir. İşe başlanması engellenen ve/veya işten çekilen çocukların, cinsler arasındaki dağılımında (Tablo 3, $p=0,6$) ve sektörel olarak dağılımında istatistiksel olarak fark yoktu (Tablo 4, $p=0,2$). →

TARTIŞMA

Türkiye'de olduğu gibi dünyanın birçok yerinde de çocuklar çalıştırılmakta ve çalışma ortamının olumsuz koşullarından etkilenerek sağlıklarını yitirmektedirler. Özellikle Latin Amerika (Brezilya, Venezüella, Barbados, Arjantin, Küba gibi), Afrika (Angola, Kongo, Güney Afrika, Kenya, Sierra Leone, Mısır, Fas, Tunus gibi), Batı Avrupa (Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Türkiye gibi) ve Asya'daki (Ürdün, Pakistan, Hindistan, Çin, Afganistan, Suriye, Filistin gibi) ülkelerde çocuklar çalıştırılmaktadır.^{1, 12-15} Bu ülkelerde yapılan çalışmalar, çocukların çalışma koşullarına bağlı yaşadıkları sorunları ortaya koymaktadır.¹⁶⁻²⁰ Bu koşullarla oluşan etkilenimler sonucunda, toplumlarının geleceği olan çocukların yaşam kaliteleri düşmekte, yaşam süreleri azalmaktadır.²¹⁻²⁴ Türkiye'de ve Adana çevresinde daha önce mevsimlik tarım işçileri ve çocukları ile yapılan çalışmalarda da benzer bulgular saptanmıştır.²⁵⁻²⁹ Bedensel ve ruhsal yönden olumsuz etkilenen çocukların büyüme ve gelişmelerindeki aksamaların yanı sıra çocukluklarını yaşayamama, erken yaşta sorumluluk yüklenme gibi nedenlerle de mutsuz bir nesil yetişmektedir. Bedensel, ruhsal ve sosyal yönden sağlıklı yetişen bir gençliğin; kendisi, ailesi, toplumu ve insanlık için yararlı çalışmalar yapabilecek bir kuşak olamayacağı kanısındayız. Dünyanın birçok ülkesinde yapılan çalışma sonuçlarındaki bulgular bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Bunlara bağlı olarak da çocuk işçiliğinin her ülkede önüne geçilmesi kanısındayız. Bu çalışmalara toplumun her kesimi katılmalıdır.¹⁶⁻²⁴

ILO kararları ve araştırma sonuçlarına göre; çocuk işçiliğinin önlenmesinde ilk adım 15 yaş altındaki en kötü durumda çalışan çocukların çalışmalarının önlenmesi ve 15-18 yaş arası çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi olmalıdır. Projemizdeki sonuçlar dikkate alındığında, çocukların sadece en kötü durumdaki işlerde değil, büyüme-gelişme gibi özel dönemleri nedeniyle 18 yaş öncesinde hiçbir işte çalıştırılmaması gerektiği kanısındayız. Küçük yaşlarda öğrenilmesi gereken mesleklerin, meslek okullarındaki eğitimciler tarafından verilebileceğini düşünüyoruz.²⁵⁻²⁸ Çocukların çalışma ortamlarında; sıcak, soğuk hava koşulları, ağır

metaller, toz, boyalar, gübreler, pestisidler gibi kimyasallar, toksik maddeler, ışınlar, ağır yük kaldırma, uzun çalışma saatleri, büyükler için şekillendirilen makineler ve aletlerle ergonomik olmayan çalışma koşulları, trafik, kötü beslenme vb. etkilerle büyüme gelişmeleri de bedensel ve ruhsal sağlıkları da kötü yönde etkilenmektedir. Böyle etkilenen çocuklar ileri yaşlarında rahatsızlıklarıyla sağlık sektörüne sık başvuran, sağlık harcamaları yüksek, verimleri düşük kendileri, aileleri ve toplumlarına yüksek maliyetli kişiler olacaklardır.^{25, 26, 28, 29}

SONUÇ

Çocukların çalışması her ülkenin kendi sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına göre farklılık göstermektedir. Dünyada çocuk işçiliğinin nedeni olarak ailelerin gelirlerindeki kısıtlılıklar gösterilmektedir. Türkiye'de ise ailelerin ekonomik kısıtlılıklardan çok ebeveynin işsiz olması, ebeveynlerden birinin yokluğu (ölüm, ayrılık vb nedenlerle) ve erken yaşta çalışmaya alıştırma gibi nedenler ilk sıraları almaktadır. Ayrıca ebeveynler, çocukların çalışmalarını yaşamın normal uygulamaları olarak görmekte, çocuk haklarını ve eğitim yaş grubunda olmalarını dikkate almamaktadırlar.

Türkiye'de çocukların çalışmak zorunda kalmalarının temel nedenleri olan ebeveynlerinin işsizliğini ve ailelerinin gelir düzeyi azlığını ortadan kaldıracak makro ekonomik ve sosyal çalışmalar tamamlanmalıdır. Yatırım, istihdam ve hizmet ile çocuklar eğitime yönlendirilmelidir. Çalışmanın çocukların büyüme-gelişmesi üzerine yaptığı kısa ve uzun vadeli olumsuz sonuçlar, ebeveynler, işverenler ve kamuoyu ile sürekli paylaşılarak toplumsal duyarlılık artırılmalıdır. Eğitim kalitesi ve ulaşılabilirliği yaygınlaştırılmalı ve eşitsizlikler giderilmelidir. Kısa vadede toplumda 15 yaş altı çalışanın kalmaması sağlanmalı, 15-18 yaş çalışanların özellikle en çok çalıştıkları Küçük ve Orta Boy İşletmelerdeki (KOBİ) koşulları iyileştirilmelidir. Uzun vadede ise 18 yaş altında çalışanın kalmamasını sağlayacak koşullar oluşturulmalıdır. Her sorumlu kişi ve kurum, kendi bölgesi ve ülkesindeki çocuk işçiliği için bu kriterleri uygular ise yarınlara sahibi çocuklarımız, daha sağlıklı ve uzun bir yaşam sürecine sahip olacaklardır.²⁶⁻³¹

i	İLETİŞİM İÇİN: Doç. Dr. Ferdi Tanır Beyazevler Mh. 80056 Sk. No: 22 Selçuk Ap. 6/14 Seyhan 01150 Adana ftanir@cu.edu.tr
✓	GÖNDERİLDİĞİ TARİH: 19 / 12 / 2008 • KABUL TARİHİ: 24 / 02 / 2009

KAYNAKLAR

- 1 International Labour Organisation. Child labour. [erişim 4 December 2007, www.ilo.org/global/Themes/Child-Labour/langen/index.htm]
- 2 UNICEF, Child labour. Child protection from violence, exploitation and abuse, [erişim 17 Temmuz 2007, www.ilo.org/global/Themes/Child-Labour/].
- 3 International Labour Organization Worst Forms of Child Labour Convention, 1999 (No. 182). [erişim 10 May 2007, www.ilo.org/index.htm]
- 4 International Labour Organisation. World day against child labour. Press release, 12 Haziran 2002. [erişim 24 July 2002, www.ilo.org/public/english/bureau/inf/childlabour/index.htm].
- 5 Türkiye İstatistik Kurumu 2007, [erişim 25 Mayıs 2007, www.tuik.gov.tr/PreTablo.dotbid=39&tbediNüfusİstatistiklerveProjeksiyonlar&ust_id=11].

- 6 International Labour Organisation. Önemli Bir Konu: Çocuk İşçiliği, (erişim 02 Kasım 2007, www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/cocukis.htm).
- 7 Adana Valiliği. Adana Şehir Rehberi. 2007, Adana, Türkiye.
- 8 Akbaba M, Sütölük Z, Kis S. Doğanent S.E.A. Bölgesi 2006 Yılı Çalışma Raporu. 2007, Adana.
- 9 TİSK, Türkiye’de Çocuk İşgücü, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No: 138, 1994.
- 10 TESK Ülkemizde Çalışan Çocuklar. (erişim 2 Kasım 2007, www.tesk.org.tr/tr/calisma/cocuk/cocuk1.html).
- 11 World Health Organization. Children at work: special health risks. WHO Technical Report Series 756. Geneva: WHO, 1987.
- 12 UNICEF (1992) . Child labour in the carpet weaving industry in Punjab. Punjab: UNICEF, 1992.
- 13 Scanlon TJ, Prior V, Lamarao MLN, Lynch MA, Scanlon F. Child labour. (2002) Vast problem whose effects on children’s health remain largely unstudied. BMJ 2002; 325:401-403.
- 14 International Labour Organisation.(2002) Preventing bonded labour in Pakistan. In: Geneva: International Programme on the Elimination of Child Labour, 2001. (erişim 24 Temmuz 2002, www.ilo.org/public/english/standards/ipecc/about/factsheet/acts15.htm).
- 15 Green, D. A (2002). Occupational disease can also develop in non-working children. BMJ 325: 1303-1303.
- 16 Rao JN, Economic development is necessary to eradicate child labour. BMJ 2002; 325: 1304-1305.
- 17 Smith, G. D., Lynch, J. Commentary: Social capital, social epidemiology and disease aetiology. Int J Epidemiol 2004; 33: 691-700.
- 18 JORDAN: Code of conduct to fight child labour launched, (erişim 10 Temmuz 2007, www.irinnews.org)
- 19 Bezlova Antoaneta. CHINA: Child Labour Scandal Exposes Gross Corruption, (erişim 20 Temmuz 2007, www.ipsnews.net).
- 20 Agriculture accounts for 70 percent of child labour worldwide Rome (erişim 21 Eylül 2007, www.fao.org/newsroom/en/news/2006/1000394/index.html)
- 21 New Vision (Kampala), Africa: Child Labour Highest in Sub-Saharan Region (erişim 15 Ekim 2007, www.allafrica.com/stories/200711170008.html)
- 22 Cody D, Child Labor,(erişim 4 Kasım 2007,www.victorianweb.org/history/hist8.html)
- 23 Goodwin K, Child labour used in Brazilian mines that supply ICI paints. (erişim 10Kasım2007, www.news.independent.co.uk/world/americas/article349691.ece)
- 24 Dugan E, Gap launches inquiry into child labour claims, (erişim 10 Kasım 2007, <http://news.independent.co.uk/world/americas/article3106891.ece>)
- 25 TİSK, “Formel ve Enformel Sektörde Çalışan Çocuklar ve Sanayiye Etkileri”. Türkiye’de Çocuk İşgücü, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayın No: 138, 1994, s.83-91.
- 26 Fisek A.G. Çalıştırılan çocuklar olgusu. Çalışma Ortamı Dergisi Eylül-Ekim 1995 Sayı:22, Ankara.
- 27 TÜRK-İŞ, Çalışan Çocuklar ve Genç İşçilerin Çözüm Yolları, Ulusal Sempozyumu, Türk-İş Yayınları, No: 188, Ankara, 1995.
- 28 Zeytinoğlu Sezen. Sokakta Çalışan Çocuklar ve Sokak Çocukları, Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi, 1991, Ankara, Türkiye.
- 29 Doğan İ. Çocuk Hakları Açısından Türkiye’de Çocuk Olgusu. Milli Eğitim Dergisi, S:151, 2001, Ankara, Türkiye.
- 30 Tanır F, Gülçubuk B, Karabıyık E, Akbaba M. Adana İli Karataş İlçesi Tarım Sektöründe Çalışan Çocukların Çevre ve Sağlık Sorunlarının Araştırılması. IX. Ulusal Halk Sağlığı Günleri-GATA Bildiri Özet Kitabı, 186, Ankara, 2005.
- 31 TİSK.Çocuk işçiliği konusunda görüş ve öneriler (erişim 15 Eylül 2007, www.tisk.org.tr).